

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК НАУКИ І СТАТУС НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Наука в її сучасному розумінні є принципово новим чинником в історії людства. Як своєрідна форма пізнання – специфічний тип духовного виробництва і соціальний інститут – наука виникла в Європі, в Новий час, у XVI-XVII ст. В античний і середньовічний періоди існували лише елементи, передумови науки, але не сама наука. Причина такого положення, зрозуміло, корениться в тих реальних суспільно-історичних, соціокультурних чинниках, які ще не створили об'єктивних умов для формування власне науки.

Отже, в історичному розвитку науки, починаючи від XVII ст. виникли три типи наукової раціональності і відповідно три великі етапи еволюції науки, що змінювали один одного в рамках розвитку техногенної цивілізації: 1) класична наука (у двох її станах: додисциплінарна і дисциплінарно організована наука); 2) некласична наука; 3) постнекласична наука. Між цими етапами існують своєрідні "перекриття", причому поява кожного нового етапу не відкидала попередніх досягнень, а тільки окреслювала сферу їхньої дії, їхню застосовність до певних типів завдань.

Кожен етап характеризується особливим станом наукової діяльності, спрямованої на постійне зростання об'єктивно-істинного знання. Якщо схематично зобразити цю діяльність як відношення "суб'єкт-засоби-об'єкт" (включаючи до розуміння суб'єкта ціннісно-цільові структури діяльності, знання і навички застосування методів і засобів), то описані етапи еволюції науки виступають як різні типи наукової раціональності, що характеризуються різною глибиною рефлексії щодо самої наукової діяльності.

Кожний етап має свою парадигму, свою картину світу, свої фундаментальні ідеї. Класична наука має своєю парадигмою механіку, її картина світу будується на принципі жорсткого лапласівського детермінізму, їй відповідає образ світобудови як годинникового механізму. З некласичною наукою пов'язана парадигма відносності, дискретності, вірогідності, додатковості. Постнекласичній стадії відповідає парадигма становлення і самоорганізації. При цьому зміна класичної науки некласичною, а останньої – постнекласичною не означає, що кожний новий етап повністю заперечує попередній. Навпаки, вони співіснують і тісно взаємодіють, доповнюючи один одного.

Уже в перші десятиліття XIX ст. були підготовлені умови для руйнації механістичної картини світу. Цьому, перш за все, сприяли три великі відкриття: створення клітинної теорії, відкриття закону збереження і перетворення енергії, розробка Дарвіном еволюційної теорії. Кінець XIX – початок XX ст. характеризувались революційними відкриттями в багатьох галузях науки, що призвели до зміни картини світу: відкриття променів Рентгена, радіоактивності (А. Беккерель), електрона (Дж. Томсон) радію (М. і П. Кюрі); створення квантової теорії (М. Планк), теорії відносності (А. Ейнштейн), квантової механіки (Е. Шредингер, В. Гейзенберг, М. Борн). Фундаментальні зміни в уявленнях про матерію, простір, час, причинність вимагали формування нових філософсько-методологічних підходів.

В останній чверті XX ст. наука вступила в нову фазу свого розвитку – постнекласичну, яка характеризується новими рисами і новою методологією дослідження. Ці риси часто називають постмодерністськими змінами в науці, оскільки постмодернізм, як нова течія в європейській культурі, поставив у центр своєї філософії невизначеність, нелінійність, багатоваріантність і плюралізм.

Перш за все, наука звернулась до більш складних об'єктів дослідження, таких як складні системи в їх історичному розвитку (наприклад, Земля як система взаємодії геологічних, біологічних і технічних процесів, Всесвіт, як система взаємодії мікро-макро-і мегасвітів тощо). У зв'язку з цим значно посилилась роль міждисциплінарних комплексних підходів і програм, у яких беруть участь спеціалісти різних галузей знань. Усе це призводить до взаємодії різних методів, норм та ідеалів пізнання.

При дослідженні таких складних об'єктів наочність стає умовною, широко використовується історична реконструкція як тип теоретичного знання. У зв'язку з цим у сучасній науці особлива роль відводиться моделюванню. Побудова моделі дозволяє вивчати та аналізувати об'єкти без втручання в навколишній світ. Найбільш перспективним у цьому відношенні є математичне моделювання.

Постнекласична наука відкидає положення класичної науки про чітке розмежування об'єкта і суб'єкта пізнання. Визнається, що людина є невід'ємною частиною тієї реальності, що пізнається. Неможливо виокремити дослідника від об'єкта дослідження, це лише абстракція, яка не завжди є корисною. Так, згідно з концепцією, яка отримала назву реляційного холізму, природа і людина виявились тісніше пов'язаними, ніж це будь-коли уявлялось, світ фізично-множинний (фізично-причинний) і ментальний (логічний) складають нерозривну єдність, нескінченно різноманітну і невичерпну в кожному експерименті чи акті пізнання. Таким чином, у постнекласичній науці по-новому поставлена проблема об'єктивності. Об'єктивність наукового знання тепер розглядається як обумовлений особливостями об'єкта (які в повною мірою нам невідомі) характер його відповідної реакції на пізнавальні дії суб'єкта.

Визнання суб'єктивності наукового знання ставить проблему відповідальності людини за навколишній світ. Науковець, який пізнає об'єкт, не є стороннім спостерігачем – він учасник світового еволюційного процесу, він – у середині системи, що вивчається. Його знання і безжалісне ставлення до неї можуть стати загрозою людству.

Кардинально змінюється стратегія наукового пошуку. Наукове знання набуває вигляду безперервного потоку інновацій. Ядром сучасної філософії науки стає аналіз процесу наукового дослідження, який в умовах постнекласичної науки набуває проблемно-орієнтованого характеру. Крім того, сучасна філософія науки визнає ідею багатоваріантності описувань і пояснень, наполягаючи лише на ясності та прозорості висхідних принципів і посилян, послідовності та аргументованості наукового пошуку. Ідея істини замінюється ідеєю правдоподібності гіпотез і теоретичних конструкцій. Наукове знання розуміється як побудова вірогідних гіпотез, на перше місце виходять нові критерії науковості – узгодженості, переконливості, продуктивності, евристичності гіпотез.

Філософія науки по-новому розуміє статус наукового знання: воно є тільки наближенням до істини і тому в ньому є значна доля омани. Усе більшого значення набуває сценарне мислення, що передбачає багатоваріантність шляхів еволюції та нелінійної динаміки складних систем. Прогноз майбутнього стану системи стає не точним, а вірогідним.

Сучасна філософія науки включає в аналіз знання соціологічні фактори, особливо такого як наукове співтовариство в його різних формах.

Література:

1. Самардак М.М. Філософія науки. Напрями, теми, концепції. – К.: Парапан, 2011. – 204 с.
2. Добронравова І.С., Сидоренко Л.І. Філософія і методологія науки. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2008. – 228 с.
3. Степин В.С. Философия науки. Общие проблемы. – М.: Гардарики, 2006. – 384 с.
4. Постнеклассика: философия, наука, культура / отв. ред. Л.П. Киященко, В.С. Степин. – М.: Ин-т философии, 2009. – 671 с.

Науковий керівник: к. філос. н., доцент П'янзін С. Д.

Ю. І. Михайленко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ РУХУ NEW AGE

Соціокультурний підхід, дозволяє розглядати рух New Age, в динаміці взаємодії культури і соціуму. Даний рух не існує ізольовано, а знаходиться в постійній взаємодії з системою культури і суспільства в цілому. Багато авторів розглядають рух Нью Ейдж як феномен сучасної культури.